نفت و انرژی

تداوم همکاری ایران و روسیه در توسعه میدان‌های نفت و گاز

مدیر مهندسی و توسعه شرکت ملی نفت ایران با اشاره به دیدار وزیر نفت ایران و وزیر نفت انرژی روسیه بر تداوم همکاری‌های دو کشور در توسعه میدان‌های نفت و گاز تأکید کرد.

به گزارش زمان به نقل از وزارت نفت، رضا عالیتبی با بیان اینکه شرکت‌های بزرگ روسی در هفت میدان نفتی ایران سرمایه‌گذاری کرده‌اند و در حال فعالیت هستند، گفت: در آینده نزدیک امیدواریم سهم این شرکت‌ها در توسعه میدان‌های نفت و گاز و تولید افزایش یابد.

وی با اشاره به نگاه ویژه وزیر نفت برای حضور سرمایه‌گذاران روسی در توسعه میدان‌های نفت و گاز افزود: با توجه به تمایل این شرکت‌ها برای افزایش سرمایه‌گذاری در میدان‌های نفت و گاز ایران، اقدام‌هایی برای رفع موانع و گسترش همکاری‌ها در توسعه میدان‌های نفت و گاز کشور ادامه دارد.

مدیر مهندسی و توسعه شرکت ملی نفت ایران یادآور شد: میدان نفتی آبان، پایدار تقریب، پایدار شرق، دالپری، چشمه خوش، شادگان و کوپال میدان‌هایی هستند که روس‌ها برای توسعه آن‌ها سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

عالیتبی تأکید کرد: تاکنون شرکت‌های بزرگ روسی برای توسعه هفت میدان نفتی سرمایه‌گذاری کرده‌اند که از این تعداد، میدان‌های پایدار تقریب و آبان میدان‌های مشترک هستند و مذاکرات برای افزایش مشارکت این شرکت‌ها نیز در جریان است.

شایان ذکر است سرگئی تسیویلیفه، وزیر انرژی روسیه، هفته گذشته در سفر به تهران با محسن پاکنژاد، وزیر نفت ایران، دیدار و گفت‌وگو کرد. بررسی روند اجرای تفاهم‌های حاصل‌شده در نوزدهمین نشست کمیسیون مشترک همکاری‌های اقتصادی ایران و روسیه بررسی و پیشرفت اجرای ۱۴۶ بند مورد توافق دو کشور و شتاب‌بخشی به روند اجرای پروژه‌های توسعه میدان‌های نفتی و تجارت گاز از مهم‌ترین محورهای گفت‌وگوی وزیر نفت ایران و وزیر نفت روسیه بود.

تأثیر تنش‌های ژئوپلیتیکی غرب آسیا بر بازار جهانی گاز

رکورد صادرات گاز ایران به ترکیه ثبت شد

بررسی تحولات بازار بین‌المللی گاز در هفته منتهی به ۱۰ ژوئیه ۲۰۲۶ نشان می‌دهد تشدید تنش‌های ژئوپلیتیکی در تقرب آسیا، قیمت گاز طبیعی و ال‌ان‌جی را در بازارهای اروپا و آسیا افزایش داده است. هم‌زمان، صادرات گاز ایران به ترکیه به رکوردی تازه رسیده. همچنین، گزارش‌ها از تداوم موانع پیش روی پروژه خط لوله «ترانس‌صحرا» و چشم‌انداز شکننده عرضه گاز در میان‌مدت حکایت دارند.

به گزارش زمان به نقل از شاخ‌ترین شماره هفته‌نامه تحلیل تحولات جهانی نفت، گاز، انرژی و تغییر اقلیم اداره‌کل امور اوپک، مجامع و سازمان‌های بین‌المللی وزارت نفت نشان می‌دهد ثبت رکورد تازه صادرات گاز ایران به ترکیه از مهم‌ترین تحولات بازار گاز در هفته گذشته بوده است. براساس داده‌های پیوریاسات و سازمان تنظیم مقررات بازار انرژی ترکیه، صادرات گاز ایران در ماه‌های آوریل و مه ۲۰۲۶ به بالاترین سطح تاریخی خود رسید و واردات گاز این کشور از ایران نیز در پنج ماه نخست سال، نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۶۵ درصد افزایش یافته است. گزارش یادشده علت اصلی این رشد را رقابتی‌بودن قیمت گاز خط لوله ایران در مقایسه با محموله‌های گران‌قیمت ال‌ان‌جی اعلام می‌کند؛ موضوعی که باعث شده است گاز ایران پس از آذربایجان به دومین گزینه برای بازار ترکیه تبدیل شود. قرارداد صادرات گاز ایران و ترکیه در پایان ماه جاری میلادی پایان می‌یابد و با توجه به پایان‌یافتن برخی قراردادهای کلاری ترکیه با روسیه و الجزایر، احتمال تلاش آنکارا برای تمدید همکاری با ایران وجود دارد.

درمجموع، بازار جهانی گاز در هفته گذشته بیش از هر عامل دیگری تحت‌تأثیر تنش‌های ژئوپلیتیکی تقرب آسیا قرار داشته است. کاهش عرضه ال‌ان‌جی از خلیج‌فارس رقابت برای جذب محموله‌های جایگزین را افزایش داده و سبب رشد قابل توجه قیمت‌ها در بازارهای اصلی شده است. درحالی‌که محدودیت ظرفیت صادراتی آمریکا باعث کاهش قیمت در بازار داخلی این کشور شده است. براساس این گزارش، میانگین قیمت گاز طبیعی در بازار شمال شرق آسیا با افزایش یک دلار و ۲۸ سنت به ۱۷ دلار و ۴۸ سنت به‌ازای هر میلیون بی‌تی‌یو رسید. قیمت‌ها در جنوب تقرب اروپا بازار «تی‌تی‌اف» هلند و «ان‌بی‌پی» انگلیس نیز به‌ترتیب با افزایش ۱.۴۷، ۱.۳۱ و ۱.۴۳ دلار همراه بود. اما در بازار هنری‌هاب آمریکا به دلیل محدودیت صادرات ال‌ان‌جی، میانگین قیمت ۳۲ سنت کاهش یافت و به ۳ دلار و ۱۲ سنت در هر میلیون بی‌تی‌یو رسید. در بخش دیگری از این گزارش، روند اجرای پروژه خط لوله «ترنس‌صحرا» بررسی شده است؛ پروژه‌ای که قرار است گاز نیجریه را از طریق الجزایر به اروپا منتقل کند. اگرچه عملیات اجرایی بخش الجزایری این خط لوله آغاز شده، اما مشکلاتی مانند نیاز به ۱۳ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری، ناامنی مسیر، خرابکاری‌های مکرر، ضعف هماهنگی میان کشورهای مشارکت‌کننده و محدودیت منابع کلاری قابل صادرات، همچنان آینده این پروژه را با ابهام روبه‌رو کرده است.

افزایش اجاره‌بها با توان مالی بخش زیادی از جامعه همخوانی ندارد؛

ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی از مستاجران

نایب رئیس اتحادیه مشاوران املاک گفت: سیاست حمایتی دولت از بازار اجاره مسکن ناکارآمد است.

به گزارش زمان به نقل از تسنیم، داوود بیگی‌نژاد، نایب‌رئیس اول اتحادیه مشاوران املاک با اشاره به تشدید فشار هزینه‌های مسکن بر خانوارها گفت: افزایش مداوم اجاره‌بها باعث شده بسیاری از مستاجران دیگر توان ماندن در محله‌های قبلی خود را نداشته باشند و به مناطق ارزان‌تر مهاجرت کنند. وی با بیان اینکه بازار اجاره در سال‌های اخیر با عدم تطابق میان توان مالی مردم و قیمت‌ها مواجه شده است، اظهار کرد: اتفاقی که امروز در بازار مسکن شاهد آن هستیم، تغییر لوکیشن زندگی مستاجران است؛ به این معنا که خانوارها به دلیل محدودیت درآمدی، ناچار به انتخاب مناطق دیگری برای سکونت می‌شوند. بیگی‌نژاد ادامه داد: ممکن است افراد دورتر منتقل شوند، اما باید توجه داشت فردی که در خارج از شهر زندگی می‌کند، هزینه‌های دیگری مانند رفت‌وآمد، حمل‌ونقل و فاصله تا محل کار را نیز باید در نظر بگیرد؛ بنابراین بهترین محل زندگی، نزدیک‌ترین نقطه متناسب با شرایط اقتصادی و شغلی خانوار است. نایب‌رئیس اتحادیه املاک با اشاره به کاهش قدرت خرید مستاجران گفت: افزایش قیمت اجاره با توان مالی بخش زیادی از جامعه همخوانی ندارد و همین موضوع موجب شده جابه‌جایی‌هایی در بازار اجاره افزایش یابد. وی افزود: حمایت‌هایی که تاکنون برای مستاجران در نظر گرفته شده، از جمله تعیین سقف افزایش اجاره‌بها و تسهیلات ودیعه مسکن، نتوانسته اثرگذاری لازم را داشته باشد.

بیگی‌نژاد همچنین با اشاره به کاهش تولید مسکن اظهار کرد: هر میزان که ساخت‌وساز و عرضه واحدهای جدید کاهش پیدا کند، فشار بیشتری به بازار اجاره وارد می‌شود؛ زیرا تعداد واحدهای قابل عرضه متناسب با رشد تقاضا افزایش پیدا نمی‌کند. وی تأکید کرد: امروز علاوه بر مستاجران قدیمی، بخش قابل توجهی از خانوارهایی که در گذشته امید به خانه‌دار شدن داشتند نیز به جمع مستاجران اضافه شده‌اند و همین موضوع فشار بر بازار اجاره را افزایش داده است. وی همچنین با انتقاد از اثربخشی پایین سیاست‌های حمایتی دولت در بازار اجاره مسکن اظهار کرد: اقدام‌هایی حمایتی مانند تعیین سقف افزایش اجاره‌بها و پرداخت تسهیلات ودیعه مسکن نتوانسته فشار موجود بر مستاجران را کاهش دهد. وی با اشاره به شرایط بازار اجاره مسکن ادامه داد: تعیین سقف برای افزایش اجاره‌بها در عمل نتوانسته به شکل کامل اجرایی شود. چراکه بسیاری از مالکان این محدودیت‌ها را رعایت نمی‌کنند و ابزار نظارتی مؤثری برای اجرای آن وجود ندارد. وی افزود: میزان تسهیلاتی که طی سال‌های اخیر به مستاجران پرداخت شده در مقایسه با تعداد خانوارهای مستاجر محدود بوده و کمتر از ۵ درصد مستاجران توانسته‌اند از این تسهیلات استفاده کنند. نایب‌رئیس اتحادیه املاک گفت: زمانی که تعداد دریافت‌کنندگان تسهیلات را با جمعیت میلیونی مستاجران مقایسه می‌کنیم، مشخص می‌شود این حمایت‌ها نتوانسته پاسخگوی نیاز واقعی بازار باشد. بیگی‌نژاد با بیان اینکه افزایش اجاره‌بها با توان مالی بخش زیادی از جامعه همخوانی ندارد، گفت: نتیجه این شرایط تغییر محل زندگی مستاجران و انتقال آنها به مناطق ارزان‌تر شده، چون بسیاری از خانوارها دیگر امکان ادامه سکونت در محله‌های قبلی خود را ندارند. وی همچنین نسبت به فشار بیش از حد بر مالکان هشدار داد و اظهار کرد: اگر سرمایه‌گذاران بخش اجاره‌داری از این بازار خارج شوند، در نهایت آسیب اصلی متوجه مستاجران خواهد شد. چراکه کاهش عرضه واحدهای اجاره‌ای، شرایط بازار را دشوارتر می‌کند. وی تأکید کرد: برای ساماندهی بازار اجاره مسکن باید سیاست بلندمدتی در کشور تدوین شود.

اقدامات کوتاه‌مدت و مقطعی نمی‌تواند مشکل ریشه‌ای عدم تعادل میان عرضه، تقاضا و توان مالی خانوارها را حل کند.

درآمد سرانه ایرانیان ۴۷ درصد کاهش یافت

رئیس کل بانک مرکزی با تشریح چالش‌های ساختاری اقتصاد، بر لزوم اصلاح نظام بانکی، مهار تورم مزمن و بازسازی قدرت خرید مردم از طریق تقویت تولید تأکید کرد.

به گزارش زمان به نقل از روابط عمومی بانک مرکزی، دکتر همتی در همایش «چشم‌انداز اقتصاد ایران» با تأکید بر اینکه در شرایط فعلی نه انگلر مشکلات و نه بزرگنمایی آن‌ها کمکی به اقتصاد نمی‌کند، اظهار داشت: واقع‌بینی با بدبینی متفاوت است. رئیس کل بانک مرکزی می‌گوید که سیاست‌گذار واقعیت‌ها را صریح بیان کرده و از وعده‌های تغیرقابل تحقق بپرهیزد. وی تشریح کرد که اقتصاد ایران با فشارهای واقعی در بخش‌های خارجی، تولید، بودجه و نظام بانکی مواجه است، اما هم‌زمان از نیروی انسانی توانمند و ظرفیت صنعتی بالایی برخوردار است و مسئولیت اصلی، جلوگیری از تبدیل شوک‌های بیرونی به بی‌ثباتی‌های ماندگار داخلی است. رئیس کل بانک مرکزی در توصیف وضعیت سال‌های اخیر تصریح کرد: اقتصاد ایران در فاصله سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۳ رشد مثبت را تجربه کرد که افزایش تولید و صادرات نفت یکی از پیشران‌های مهم آن بود. اگرچه بخش‌های تغیرنفتی نیز رشد داشتند، اما نقش درآمدهای نفتی در این دوره تغیرقابل انکار است. وی کیفیت و پایداری رشد را مسئله اساسی برشمرد و با اشاره به آمار حساب‌های ملی بانک مرکزی گفت: تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در فصل سوم سال ۱۴۰۴ با رشد منفی ۱۳.۲ درصدی مواجه بوده است که این کاهش سرمایه‌گذاری، ظرفیت رشد در سال‌های آینده را به‌شدت محدود می‌کند. همتی با تمایز میان تورم و کاهش منابع واقعی اقتصاد، به تحلیل وضعیت رفاهی پرداخت و گفت: بخشی از کاهش قدرت خرید مردم ناشی از افزایش قیمت‌هاست، اما موضوع مهم‌تر کاهش درآمد واقعی سرانه است. بر اساس آمار بانک جهانی، شاخص درآمد ناخالص داخلی واقعی (GDI) به ازای هر ایرانی که در سال ۱۳۹۰ حدود ۱۴۱ میلیون تومان بود، در سال ۱۴۰۳ به حدود ۷۵ میلیون تومان رسیده است؛ این یعنی درآمد واقعی سرانه در این دوره حدود ۴۷ درصد کاهش یافته و به اندکی بیش از نصف سطح سال ۱۳۹۰ رسیده است. وی تأکید کرد که ثبات قیمت‌ها به‌تنهایی کالا ایجاد نمی‌کند و مسیر پایدار بازسازی قدرت خرید از افزایش تولید و سرمایه‌گذاری می‌گذرد. رئیس هیات عالی بانک مرکزی در تشریح علل تورم، میان عوامل جهش قیمت و عوامل ماندگاری آن تفکیک قائل شد و افزود: کاهش درآمد حقیقی صادرات و تضعیف رابطه مبادله درآمدی نسبت به سال ۱۳۹۰ (که به یک‌ششم رسیده)، در کنار ناطمینانی‌های سیاسی، زمینه‌ساز موج‌های تورمی شده است. وی تأکید کرد که بانک مرکزی منشأ تحریم یا جنگ نیست، اما مسئولیت دارد از تبدیل این شوک‌ها به بی‌ثباتی پایدار جلوگیری کند. همتی تصریح کرد: آنچه تورم را ماندگار می‌کند، نحوه مواجهه سیاست‌های مالی و پولی با این شوک‌هاست؛ زمانی که مطالبات ذی‌نفعان فراتر از ظرفیت تولید باشد و از طریق کسری بودجه و خلق پول تأمین شود، تورم مزمن ایجاد می‌شود. وی در بخش دیگری از سخنان خود به سلامت شبکه بانکی اشاره کرد و گفت: شبکه بانکی نباید به میدان تسویه تعارضات توزیعی و خلق قدرت خرید بدون پشتوانه تبدیل شود. بانک‌های ناسالم برای پوشاندن زیان‌های خود به گسترش اعتبار ادامه می‌دهند که این امر ابزار سیاست پولی را ناکارآمد می‌کند. همتی با اشاره به رشد تقدینگی در ماه‌های اخیر، آن را حاصل نیازهای مالی بخش عمومی و تقویت ذخایر ارزی دانست و تأکید کرد که هیچ نیاز بودجه‌ای یا تولیدی نباید به مجوزی برای خلق نامحدود پول تبدیل شود.

وی از برنامه جدی برای اصلاح بانک‌های ناقرار و استفاده از ابزارهای قانونی گزیر، اتمام یا انحلال برای مؤسسات اصلاح‌ناپذیر خبر داد. رئیس کل بانک مرکزی درباره چارچوب سیاست ارزی کشور نیز تصریح کرد: نظام ارزی طبق قانون، «شناور مدیریت‌شده» است و نرخ ارز نمی‌تواند مستقل از تورم و نقدینگی، به‌صورت دستوری تثبیت شود. وی حذف نرخ‌های ترجیحی و رانتی را اولویت اصلی دانست و گفت: تجربه ارز ۲۸۵۰۰ تومانی نشان داد که تثبیت نرخ تغیروقتی منجر به ایجاد صف و تقاضای مازاد می‌شود؛ به‌طوری که استمرار این سیاست در سال‌های ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۴ حدود ۷۵ میلیارد دلار بدهی و تعهد ارزی بر جای گذاشت که خود عامل فشار ارزی سال ۱۴۰۴ شد. همتی نتایج اصلاح سیاست ارزی را مثبت ارزیابی کرد و اظهار داشت: تقاضای روزانه ارز در مرکز مبادله از ۶۰۰ میلیون دلار به حدود ۱۵۰ میلیون دلار کاهش یافته و میزان ارز بازگشتی نیز از ۲ میلیارد دلار در آذر ۱۴۰۴ به بیش از ۴ میلیارد دلار در بهمن‌ماه افزایش یافته است. وی همچنین از افزودن ۴۵ میلیارد دلار به ذخایر ارزی کشور در دوره جنگ خبر داد. رئیس کل بانک مرکزی در پایان، سال ۱۴۰۵ را سالی سخت توصیف کرد و اولویت‌های بانک مرکزی را جلوگیری از رشد بی‌ضابطه ترازنامه بانک‌ها، تأمین سرمایه در گردش تولید، تقویت ذخایر و برخورد با بانک‌های ناسالم برشمرد تا زمینه بازگشت رشد درآمد واقعی مردم فراهم شود.

ساختار تعرفه واردات خودرو نیازمند اصلاح اساسی است

مدیرکل دفتر خودروی وزارت صمت با بیان اینکه تاکنون ۱۷ هزار خودرو وارد کشور شده، گفت: پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال حدود ۸۵ هزار دستگاه وارد کشور شود.

به گزارش زمان به نقل از مهر، محمدعلی حاجی‌زاده با رد ادعاها مبنی بر توقف ثبت‌سفارش‌های جدید در حوزه واردات خودرو، اظهار کرد: هر چند خودروهای وارداشده در ماه‌های اخیر مربوط به ثبت‌سفارش‌های سال قبل هستند اما توقفی هم در روند ثبت سفارش های جدید برای واردات نداریم. بر اساس اعلام وزارت صمت، وی با اشاره به آمار بیش از ۲۰۰ هزار دستگاه ثبت‌سفارش‌شده در سال قبل، افزود: پارسال تقریباً ۷۵ هزار خودرو وارد شد و حدود ۸۰ هزار دستگاه همچنان در لیست ورود هستند. مدیرکل دفتر خودروی وزارت صمت در ادامه درباره عدم تخصیص ارز از سوی بانک مرکزی، تصریح کرد: ارز مورد نیاز به هیچ عنوان از بانک مرکزی تأمین نشده و دلیل آن اولویت‌بندی این بانک در تأمین ارز کالاهای اساسی و دارو است که در شرایط کنونی اجتناب‌ناپذیر است. حاجی‌زاده درباره توسانات اخیر بازار اظهار کرد: اگرچه طی یک ماه گذشته قیمت ها در بازار خودرو روند کاهشی داشت، اما با تحولات منطقه‌ای مجدداً مسیر افزایشی در پیش گرفته که نشان می‌دهد خودرو تحت تأثیر متغیرهای سیاسی، امنیتی، ارزی و ... قرار دارد و پیش‌بینی روند آن در فضای فعلی بسیار دشوار است. مدیرکل دفتر خودروی وزارت صمت در خصوص انتقاد از ثابت ماندن تعرفه‌ها در شرایط افزایش نرخ ارز، توضیح داد: با رشد نرخ ارز و عدم تغییر تعرفه‌های درصدی، قیمت نهایی به شدت افزایش می‌یابد؛ نمونه آن رسیدن قیمت برخی خودروها از چهار به بیش از پنج میلیارد تومان است. کاهش تعرفه‌ها با توجه به وابستگی بودجه دولت به درآمدهای گمرکی و ضرورت حمایت از تولید داخل، هرگونه تغییر نیازمند مصوبه هیات وزیران است. در همین راستا وزارت صمت درخواست خود در خصوص اصلاح تعرفه ها را به کمیسیون مربوطه در هیئت دولت ارایه کرده و منتظر دریافت پاسخ در این حوزه است. وی با بیان اینکه ساختار تعرفه‌ها نیازمند اصلاح اساسی است، افزود: تغییر مبنای تعرفه از حالت درصدی به مدل‌های پلکانی یا مبتنی بر ارزش افزوده می‌تواند راهگشا باشد، اما این اصلاحات در شرایط جنگ و تحریم‌های بانکی، نیازمند بسترهای قانونی و زمانی مناسب است و در کوتاه‌مدت محقق نمی‌شود. حاجی‌زاده به آمار واردات اشاره کرد و گفت: طی ماه‌های سپری شده از سال جاری حدود ۱۷ هزار دستگاه خودرو وارد شده است و با تمهیدات ویژه وزارت صمت و با همکاری گمرکات کشور در خصوص تسهیل در ترخیص خودروها و البته با احتساب محموله‌های در راه، پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال حدود ۸۵ هزار دستگاه وارد شود. مدیرکل دفتر خودرو با تأکید بر اینکه روند واردات با وجود مشکلات متعدد متوقف نشده است، افزود: با وجود حملات سایبری به زیرساخت ها و محدودیت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی، ارزی و تعیره جریان واردات ادامه یافته که نشان‌دهنده تلاش وزارت صمت برای حفظ روند عرضه مستمر در بازار در حال انجام است. حاجی‌زاده تصریح کرد: وزارت صنعت، معدن و تجارت واقف است که فضای فعلی نه آرمانی و نه حتی عادی است و تصمیم‌گیری در چنین بستری با چالش‌های متعدد همراه است. به هر حال با وجود شرایط جنگی، واردات خودرو متوقف نشده و با روندی که وزارت صمت در پیش گرفته، حتی رکورد واردات ۱۴۰۴ در سال ۱۴۰۵ شکست خواهد شد و البته با فروکش کردن تنش‌های منطقه‌ای و بهبود هماهنگی بین‌دستگاهی، گام‌های مؤثرتری در جهت شفاف‌سازی و تعدیل قیمت‌ها برداشته خواهد شد.

حفظ تولید و اشتغال اولویت دولت در شرایط جنگی است

رئیس هیئت عامل ایمیدرو با اشاره به پیامدهای جنگ بر بخش صنعت و معدن و اینکه در شرایط فعلی اولویت اصلی دولت حفظ تولید، اشتغال و تأمین نیازهای اساسی کشور است و برنامه‌های توسعه‌ای تا زمان بازگشت آرامش به کشور در اولویت بعدی قرار دارد از آمادگی ایمیدرو برای مشارکت در طرح‌های دارای توجیه اقتصادی در لرستان خبر داد.

به گزارش زمان به نقل از ایسنا، محمدمسعود سمیعی‌نژاد در نشست شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی لرستان، اظهار کرد: بخش خصوصی در سخت‌ترین شرایط کشور همواره در کنار دولت بوده و امروز نیز وزارت صنعت، معدن و تجارت مطالبات این بخش را با جدیت دنبال می‌کند. وی با بیان اینکه صنعتگران در دوران جنگ اجازه ندادند مردم کمبود کالاهای اساسی را احساس کنند، افزود: در روزهای جنگ، واحدهای صنعتی با وجود همه محدودیت‌ها به فعالیت خود ادامه دادند و ضمن حفظ اشتغال، زنجیره تأمین کالاهای مورد نیاز کشور را مدیریت کردند که این موضوع شایسته قدردانی است. رئیس هیئت عامل ایمیدرو با اشاره به خسارت‌های وارد شده به بخش صنعت و معدن کشور در پی حملات دشمن، گفت: حدود ۳۵ میلیارد دلار خسارت به صنایع کشور وارد شده که بخش‌هایی از صنعت پتروشیمی، معدن و صنایع معدنی را تحت تأثیر قرار داده است.

نگاه روز

بازمعماری حکمرانی بهره‌وری برای خلق ارزش عمومی

زهرا روشن

بهره‌وری در اقتصاد ایران فقط با افزایش نهاده‌های تولید یا اصلاح عملکرد چند دستگاه اجرایی محقق نمی‌شود؛ مسئله اصلی، کیفیت روابط نهادی و توان نظام حکمرانی در تبدیل منابع محدود به ارزش عمومی است. در اکوسیستم ملی، ضعف هماهنگی میان قانون‌گذار، سیاست‌گذار، تنظیم‌گر، مجری و ارزیاب می‌تواند حتی عملکرد قابل قبول اجرای منفرد را به ناکارایی کل سیستم تبدیل کند. از این منظر، بازمعماری حکمرانی بهره‌وری باید بر شفافیت مسئولیت‌ها، همسویی انگیزه‌های بخشی با اهداف ملی، دادمحوری و سنجش مستمر ارزش عمومی متمرکز شود؛ مسیری که تحقق سهم ۳۵ درصدی بهره‌وری در رشد اقتصادی برنامه هفتم نیز به آن وابسته است.

در اقتصاد معاصر، توسعه پایدار و رشد اقتصادی بلندمدت به کیفیت نهادها، کارایی نظام حکمرانی و توان کشور در تبدیل منابع به ارزش عمومی وابستگی بیشتری دارد تا انباشت سرمایه فیزیکی یا افزایش نهاده‌های تولید. در این چارچوب، بهره‌وری فقط یک نسبت فنی میان ستاده و نهاده نیست، بلکه شاخصی از ظرفیت نظام حکمرانی برای خلق ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و توسعه‌ای از منابع محدود ملی محسوب می‌شود. از این منظر، بهره‌وری را باید مفهومی فراتر از سطح بنگاه و دستگاه اجرایی دانست؛ مفهومی که در تعامل میان بازیگران مختلف اکوسیستم حکمرانی شکل می‌گیرد و بازتاب‌دهنده کیفیت هماهنگی، یادگیری، پاسخ‌گویی نهادی و تخصیص بهینه منابع در سطح ملی است. در ادبیات اقتصادی توسعه‌گرایی، به‌ویژه در آثار دالاس نورث، اینور استروم، لوئیس ویلیامسون و دنی رودریک، تأکید می‌شود که عملکرد اقتصادی کشورها بیش از میزان منابع در اختیار آن‌ها، به کیفیت قواعد بازی، ساختار انگیزه‌ها و نحوه تعامل نهادها بستگی دارد. بر این اساس، چالش اصلی بسیاری از اقتصادهای در حال توسعه کمبود منابع نیست؛ مسئله مهم‌تر، ضعف در معماری حکمرانی و ناتوانی در همسو کردن اهداف و رفتار بازیگران مختلف است. در چنین شرایطی، ناکارایی‌ها در سطح یک سازمان یا یک بخش خاص محدود نمی‌ماند و در نقاط اتصال میان نهادها، شکاف‌های هماهنگی و تعارضات نهادی شکل می‌گیرد؛ اکوسیستم تولری در گروه خدمات زیربنایی نمونه‌ای روشن از این واقعیت است. در این اکوسیستم، بازیگران متعددی شامل دولت، مجلس، سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارتخانه‌های بخشی، نهادهای تنظیم‌گر، شرکت‌های دولتی، نهادهای ارزیاب، مصرف‌کنندگان نهایی و سایر بازیگران حضور دارند که هر یک بخشی از زنجیره خلق ارزش عمومی را در اختیار دارند در چنین ساختاری، رشد بهره‌وری محصول عملکرد مستقل یک بازیگر نیست، بلکه حاصل کیفیت تعامل میان همه این اجزا است. هرگونه ضعف در هماهنگی، ناهمسویی انگیزه‌ها، بی‌اعتمادی اطلاعات یا تداخل مسئولیت‌ها می‌تواند به کاهش کارایی کل سیستم منجر شود؛ حتی اگر هر یک از اجزا به‌صورت منفرد عملکرد قابل قبولی داشته باشند. از این منظر، نگاشت نهادی بهره‌وری کشور را می‌توان در قالب یک نظام چندلایه تحلیل کرد. در لایه نخست، نهادهای حاکمیتی و قانون‌گذار قرار دارند که مأموریت آن‌ها تعیین اهداف توسعه‌ای، تدوین قواعد بازی و ایجاد چارچوب‌های نهادی لازم برای رشد بهره‌وری است. در لایه دوم، نهادهای سیاست‌گذار و تخصیص‌دهنده منابع قرار دارند که مسئول طراحی سازوکارهای انگیزشی، هدایت سرمایه‌گذاری‌های عمومی و شکل‌دهی به اولویت‌های ملی هستند. در لایه سوم، نهادهای بخشی و هماهنگ‌کننده فعالیت می‌کنند که وظیفه آن هماهنسازی سیاست‌های تخصصی، مدیریت تعارضات عرضه و تقاضا و ایجاد انسجام در سطح بخش‌های اقتصادی است. در لایه چهارم، شرکت‌ها و سازمان‌های اجرایی دولتی و شبه‌دولتی قرار دارند که مستقیم مسئول تولید خدمات عمومی، بهره‌برداری از زیرساخت‌ها و ارائه ارزش به شهروندان هستند. در نهایت، لایه پنجم شامل نهادهای پایش، ارزیابی و یادگیری است که مأموریت آن‌ها سنجش عملکرد، تدوین شواهد، ارزیابی نتایج و تغذیه مجدد نظام تصمیم‌گیری با نظام یکپارچه داده‌مبنا و تحلیل‌های مستبر است. در این چارچوب، جایگاه سازمان ملی بهره‌وری ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این سازمان نه یک نهاد اجرایی، نه یک تنظیم‌گر بخشی و نه یک دستگاه تخصیص‌دهنده منابع است. نقش اصلی آن ایفای کارکرد «نهاد ملی سنجش ارزش عمومی» است؛ نهادی که وظیفه دارد با بهره‌گیری از ابزارهای تحلیلی و نظام‌های داده‌محور، میزان موفقیت نظام حکمرانی در تبدیل منابع عمومی به نتایج اقتصادی و اجتماعی را ارزیابی کند. اهمیت این نقش زمانی دوچندان می‌شود که کشور در مسیر اصلاحات ساختاری و بازآرایی نهادی قرار گیرد؛ زیرا هرچه تعداد بازیگران و پیچیدگی روابط نهادی افزایش یابد، نیاز به یک مرجع مستقل برای اندازه‌گیری نتایج و ارزیابی پیامدهای سیاستی نیز بیشتر خواهد شد. در همین راستا، شکل‌گیری نهادهای جدید در حوزه مدیریت انرژی و بهره‌وری را باید در چارچوب تلاش برای رفع شکست‌های هماهنگی و کاهش پراکندگی تصمیم‌گیری تحلیل کرد. با این حال، تجربه جهانی نشان می‌دهد موفقیت چنین نهادهایی در گرو تجمیع اختیارات نیست؛ طراحی صحیح روابط نهادی، شفافیت مسئولیت‌ها و ایجاد سازوکارهای پاسخ‌گویی مشترک اهمیت بیشتری دارد. مسئله اصلی حکمرانی انرژی در ایران کمبود نهاد نیست؛ ضرورت اصلی، ایجاد یک بازمعماری منسجم و یکپارچه از تعامل میان نهادهای موجود است. در چنین معماری‌ای، هر بازیگر باید مأموریت تخصصی خود را حفظ کند، اما در عین حال نسبت به نتایج نهایی نظام نیز پاسخ‌گو باشد. همچنین بخش قابل توجهی از چالش‌های بهره‌وری در کشور را می‌توان ناشی از نبود همسویی میان انگیزه‌های سازمانی و اهداف ملی دانست. بسیاری از بازیگران بر اساس مأموریت‌ها و شاخص‌های عملکرد بخشی خود تصمیم‌گیری می‌کنند در حالی که تحقق بهره‌وری ملی مستلزم همکاری، اشتراک اطلاعات و اتخاذ تصمیماتی است که ممکن است در کوتاه‌مدت با منافع سازمانی برخی بازیگران همسو نباشد. به همین دلیل، حکمرانی بهره‌وری بیش از یک مسئله فنی، مسئله‌ای نهادی و انگیزشی است و موفقیت آن به توانایی نظام حکمرانی در طراحی قواعدی وابسته است که منافع بخشی را با منافع ملی همسو سازد. در این میان، تحقق اهداف برنامه هفتم پیشرفت، به‌ویژه سهم ۳۵ درصدی بهره‌وری در رشد اقتصادی ۸ درصدی کشور و اهداف تعیین‌شده برای بخش‌های کلان اقتصادی، مستلزم گذار از رویکردهای سنتی ارزیابی عملکرد به سمت حکمرانی مبتنی بر شواهد و داده‌محوری است. این امر نیازمند توسعه نظام‌های یکپارچه اطلاعاتی، ارتقای کیفیت داده‌ها، استقرار سازوکارهای پایش مستمر و استفاده از شاخص‌های پیشرفته بهره‌وری در کنار سنجه‌های ارزش عمومی است. در چنین چارچوبی، استفاده از شاخص‌های حجمی نظیر شاخص فیشر برای تفکیک تغییرات واقعی حجم خدمات از اثرات قیمتی، گامی ضروری در جهت ارتقای دقت اندازه‌گیری عملکرد محسوب می‌شود؛ هرچند ارزیابی نهایی بخش عمومی باید علاوه بر ستانده‌های کمی، ابعاد کیفی، پایداری خدمات، تاب‌آوری زیرساخت‌ها و آثار توسعه‌ای را نیز در بر گیرد. در نهایت، بهره‌وری در اقتصاد ایران را باید نه به‌عنوان یک هدف بخشی، بلکه به‌عنوان یک پروژه ملی حکمرانی تلقی کرد؛ پروژه‌ای که موفقیت آن در گرو تعامل مؤثر میان قانون‌گذار، سیاست‌گذار، تنظیم‌گر، مجری و ارزیاب است. در این چارچوب، نقش سازمان ملی بهره‌وری رقابت با سایر نهادها نیست، بلکه تقویت ظرفیت یادگیری نظام حکمرانی، تولید شواهد برای تصمیم‌گیری و فراهم کردن زمینه‌ای برای گفتمان مبتنی بر داده میان همه ذی‌نفعان اکوسیستم ملی است. تنها در چنین شرایطی می‌توان انتظار داشت منابع محدود کشور به شکلی کارآمد تخصیص یابد، ارزش عمومی بیشتری خلق شود و بهره‌وری به پیشران اصلی موتور رشد اقتصادی، توسعه متوازن سرزمینی و ارتقای رفاه نسل‌های حاضر و آینده تبدیل گردد.

zamanagahi@chmail.ir